

**Ο ρόλος της σχολικής ηγεσίας σε περιπτώσεις παραμέλησης-κακοποίησης μαθητών:
διερεύνηση των σχετικών αντιλήψεων και των στρατηγικών αντιμετώπισης που
εφαρμόζουν οι Διευθυντές**

**The role of school leadership in cases of student neglect-abuse: exploring the relevant
perceptions and coping strategies applied by Principals**

Μαρία Βουβούση– Απόφοιτος του τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Msc. Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Τουρισμού και Πολιτισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Msc. Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Δια Βίου Μάθησης, με ειδίκευση: Εκπαιδευτική Διοίκηση και Ηγεσία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Maria Vouvousi - Graduate of the Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace, Msc. Tourism and Culture Planning and Development, University of Thessaly, Msc. Education and Lifelong Learning Sciences, specializing in: Educational Administration and Leadership, University of Macedonia.

Abstract: Violence in children's lives is reproduced through their experiences, which the school can not disappear. It can, however, educate them on how to protect themselves from the violence of others and avoid violence against their classmates. In recent years, the phenomena, tensions and insecurity due to the economic crisis have increased. This article explores the perceptions of school principals about student abuse as well as coping strategies, helping to reduce the phenomenon. Abuse can be physical, emotional, sexual and commercial or other exploitation. Child abuse can occur in many different contexts. Perpetrators of child abuse can be parents or other family members, carers, friends, acquaintances, strangers, people in positions of power.

Keywords: Violence, school, principals, abuse, students

Περίληψη: Η βία στη ζωή των παιδιών, αναπαράγεται μέσω των βιωμάτων τους, τα οποία το σχολείο δεν μπορεί να εξαφανίσει. Μπορεί, όμως, να τα διαπαιδαγωγήσει πώς θα προστατεύονται τους από τις βιαιότητες των άλλων και να αποφεύγουν τη βία σε βάρος συμμαθητών τους. Τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν τα φαινόμενα, οι εντάσεις και η ανασφάλεια εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Το παρόν άρθρο διερευνά τις αντιλήψεις των διευθυντών των σχολείων σχετικά με την κακοποίηση των μαθητών καθώς και τις στρατηγικές αντιμετώπισής της, συμβάλλοντας στη μείωση του φαινομένου. Η κακοποίηση-εκμετάλλευση μπορεί να είναι σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική και εμπορική ή άλλη εκμετάλλευση. Η παιδική κακοποίηση μπορεί να εμφανιστεί σε πολλά και διαφορετικά πλαίσια. Οι δράστες της παιδικής κακοποίησης μπορεί να είναι γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας, φροντιστές, φίλοι, γνωστοί, άγνωστοι, άτομα σε θέσεις ισχύος.

Λέξεις –κλειδιά: Βία, σχολείο, διευθυντές, κακοποίηση, μαθητές

Εισαγωγή

Η βία υπάρχει αναπόφευκτα στη ζωή των παιδιών, αναπαράγεται μέσα από τα άμεσα ή έμμεσα βιώματά τους, τα ερεθίσματα ή ακόμα και από τις επιρροές που δέχονται καθημερινά. Η σχολική κοινότητα δεν δύναται να εξαφανίσει τις εμπειρίες και τα βιώματα της καθημερινότητας των παιδιών, μπορεί, όμως, να τα διαπαιδαγωγήσει για τους τρόπους με τους οποίους θα προστατεύουν αποτελεσματικά τον εαυτό τους από τις βίαιες συμπεριφορές άλλων ατόμων, θα αποφεύγουν τη χρήση βίας σε βάρος άλλων συμμαθητών τους και θα συμμετέχουν στην αναζήτηση της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών τους. Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια ανησυχητική αύξηση των φαινομένων βίας που αποτελούν ερεθίσματα συμπεριφοράς προς τα ανήλικα άτομα από διαφορετικές πηγές, ενώ οι σχεδόν καθημερινές εντάσεις και η ανασφάλεια που προκαλείται σε πολλές οικογένειες εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης, αποτελούν παράγοντα επιβαρυντικό στην εκδήλωση της βίας εκ μέρους των παιδιών και των εφήβων (Νικολαΐδης, 2013). Με αφορμή το γεγονός αυτό και της σημασίας του ρόλου του σχολείου στη μείωση του φαινομένου, η παρούσα εργασία διερευνά τις αντιλήψεις των διευθυντών των σχολικών μονάδων σχετικά με την κακοποίηση- παραμέληση των μαθητών, καθώς και οι στρατηγικές αντιμετώπισης που χρησιμοποιούν για την πρόληψη και την αντιμετώπιση αντίστοιχων περιστατικών.

Θεωρητικό Μέρος

1. Ορισμός παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η παιδική κακοποίηση αναφέρεται στη σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική κακοποίηση, στην παραμέληση των παιδιών, καθώς και στην εμπορική ή άλλη εκμετάλλευσή τους. Η παιδική κακοποίηση μπορεί να εμφανιστεί σε πολλά και διαφορετικά πλαίσια. Οι δράστες της παιδικής κακοποίησης μπορεί να είναι γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας, φροντιστές, φίλοι, γνωστοί, άγνωστοι, άτομα σε θέσεις ισχύος ή άλλα παιδιά (WHO, 2002).

Η κακοποίηση των παιδιών διακρίνεται σε τέσσερις τύπους (WHO, 2008) :

- Τη σωματική κακοποίηση
- Τη σεξουαλική κακοποίηση
- Τη συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση
- Την παραμέληση

Ο όρος ‘παραμέληση παιδιών’ αναφέρεται στην συστηματική αδιαφορία των ενηλίκων για τις ανάγκες του παιδιού και περιλαμβάνει μια ποικιλία συμπεριφορών, όπως πλημμελής επικοινωνία με το παιδί και στέρηση ασφαλούς περιβάλλοντος ανάπτυξης τόσο σωματικά όσο και νοητικά (Cawson, Wattam, Brooker, Kelly, 2000).

Τα παραμελημένα και κακοποιημένα παιδιά στη σχολική τους ζωή πάσχουν από απομονωτισμό, προβληματικές φιλίες και είναι ελάχιστα δημοφιλή ανάμεσα στους συμμαθητές τους. Το νοσηρό κλίμα δεν εκδηλώνεται άμεσα με επιθετικότητα και βία, αλλά με αναστολή των κοινωνικών δεξιοτήτων τους. Αποφεύγουν τις σχέσεις με φίλους και έχουν λιγότερους φίλους με τους οποίους παίζουν (Χατζηφωτίου, 2005).

2. Ο ρόλος του Διευθυντή της σχολικής μονάδας στην παιδική κακοποίηση και παραμέληση

Οι εκπαιδευτικοί και ο διευθυντής του σχολείου θα πρέπει να γνωρίζουν τα παιδιά, να μπορούν να επικοινωνούν μαζί τους και να είναι σε θέση να ξέρουν αν κάποιο από αυτά υπόκειται σε παραμέληση ή κακοποίηση είτε από το σπίτι του είτε από συμμαθητές του και να μπορούν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα. Στα σχολεία, όσον αφορά την παραμέληση και κακοποίηση των παιδιών, ο ρόλος του διευθυντή και των εκπαιδευτικών είναι συγκεκριμένος, σύμφωνα με την νομοθεσία (ν. 3500/06, Φ.Ε.Κ. 232, τ. Α’/24-10-2006), καθώς έχουν την υποχρέωση να αναφέρουν το περιστατικό στις αρμόδιες υπηρεσίες για να προστατεύσουν το παιδί. Επιπλέον, σύμφωνα με τον ίδιο νόμο, οι εκπαιδευτικοί, εφόσον πληροφορηθούν ή διαπιστώσουν ότι ένα έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας λαμβάνει χώρα σε βάρος μαθητή, υποχρεούνται να το αναφέρουν, χωρίς καθυστέρηση, στο διευθυντή της σχολικής μονάδας και αυτός με τη σειρά του να το αναφέρει στον αρμόδιο εισαγγελέα.

Παράλληλα, ο διευθυντής του σχολείου οφείλει να αναπτύσσει τέτοιες σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας, ώστε όλοι μαζί να μπορούν να αντιμετωπίσουν αντίστοιχα περιστατικά. Θα πρέπει να λειτουργεί ως συντονιστής, και για το λόγο αυτό θα πρέπει να λειτουργεί με βάση την συλλογική σκέψη και για να γίνει αυτό ο διευθυντής του σχολείου συγκαλεί τακτικά σε συνεδρίαση όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου προκειμένου να ενημερώνονται όλοι για την ροή της εργασίας του σχολείου και να εξετάζονται θέματα εύρυθμης λειτουργίας αυτού. Επίσης, τακτικά θα πρέπει να καλεί και να ακούει και τους γονείς των μαθητών για να καλλιεργούν γόνιμες σχέσεις γιατί οι η συχνότητα και η ποιότητα των σχέσεων σχολείου και οικογένειας επηρεάζει σημαντικά το κλίμα της σχολικής μονάδας. Σύμφωνα με τα παραπάνω ο διευθυντής, οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και οι γονείς πρέπει είναι σε μια συνεχή επικοινωνία και ανταλλαγή πληροφοριών οπότε σε οποιαδήποτε παραμέληση ή κακοποίηση μαθητή να μπορούν να επέμβουν άμεσα και ανάλογα με την περίπτωση να πάρουν και τις αποφάσεις τους (Ράρρα, Πλατή, Κουρκούτα, 2013).

Επιπροσθέτως, ο διευθυντής του σχολείου, ως ο ηγέτης, πρέπει να λαμβάνει μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης, της σχολικής κακοποίησης των παιδιών μέσα στο σχολείο, διότι το περιβάλλον που αναπτύσσεται μέσα από την επίδραση της κουλτούρας του σχολείου μπορεί να συμβάλει στην αύξηση ή τη μείωση των περιστατικών βίας μέσα στο σχολείο. Προϋποθέσεις που παράγουν ή και συντηρούν τη βία στο σχολείο, είναι οι κτιριακές και περιβαλλοντικές συνθήκες πολλών σχολείων δεν προωθούν την αξιοπρέπεια και την

αυτοεκτίμηση, ούτε των παιδιών, ούτε και των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, το κλίμα του σχολείου που καλλιεργείται ενεργητικά ή αναπτύσσεται παθητικά από τους υπεύθυνους – διοίκηση και εκπαιδευτικούς – μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες ανάπτυξης βίαιης συμπεριφοράς ανάμεσα στους ίδιους τους μαθητές. Επίσης, η χρήση σωματικής τιμωρίας ή άλλων μεθόδων ελέγχου της συμπεριφοράς όπως η ειρωνεία, η ανάρμοστη σύγκριση, η υποτίμηση, ο εξευτελισμός, η απομόνωση, συμβάλλουν στην ανάπτυξη βίαιης συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας καλείται να εξασφαλίσει ότι το σχολικό περιβάλλον προάγει την υγεία και τα δικαιώματα όλων των μελών του ανεξαιρέτως (Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1998).

Ερευνητικό Μέρος

3. Μεθοδολογία της έρευνας

3.1. Σκοπός και υποθέσεις της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των διευθυντών των σχολικών μονάδων σχετικά με την κακοποίηση-παραμέληση των μαθητών, καθώς και οι στρατηγικές αντιμετώπισης που χρησιμοποιούν για την πρόληψη και την αντιμετώπιση αντίστοιχων περιστατικών. Από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και με βάση το σκοπό της έρευνας προέκυψαν οι εξής ερευνητικές υποθέσεις:

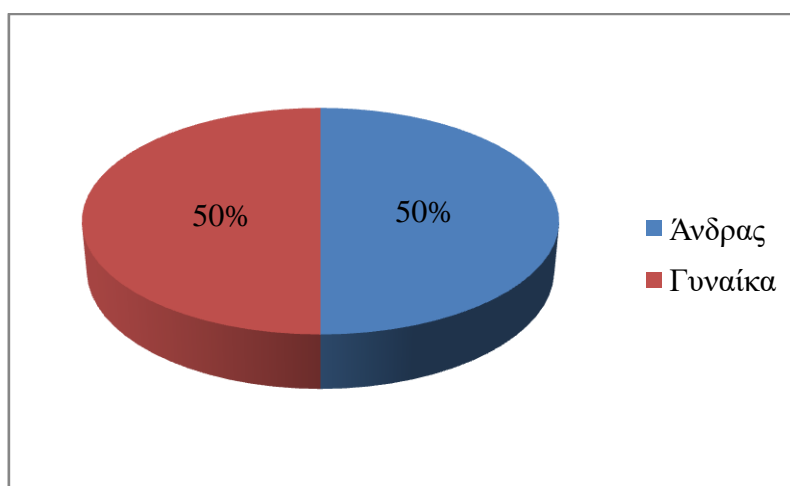
1. Οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν συχνότερα οι διευθυντές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης είναι η συχνή επικοινωνία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς και η αναφορά των περιστατικών στις αρμόδιες αρχές.
2. Οι διευθυντές θεωρούν πως η συνεργασία και η συζήτηση με γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές βοηθά στην πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών.
3. Ο βαθμός στον οποίο θεωρούν πως η συνεργασία και η συζήτηση με γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές βοηθά στην πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών σχετίζεται με την ηλικία τους, τα χρόνια εμπειρίας τους, τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται, το αν έχουν δεχθεί ενημέρωση για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση, τους τρόπους με τους οποίους έχουν ενημερωθεί και τις στρατηγικές που εφαρμόζουν.
4. Οι στρατηγικές που εφαρμόζουν οι διευθυντές για την πρόληψη και αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης σχετίζεται με την ηλικία, τα χρόνια εμπειρίας τους, τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται, το αν έχουν δεχθεί ενημέρωση για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση και τους τρόπους με τους οποίους έχουν ενημερωθεί.

3.2. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Για τη μελέτη των αντιλήψεων και των στρατηγικών αντιμετώπισης από τους διευθυντές της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης κατασκευάστηκε αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Αρχικά, υπάρχουν ερωτήσεις για τα δημογραφικά στοιχεία των ατόμων του δείγματος εξετάζοντας το φύλο, την ηλικία, η περιοχή στην οποία βρίσκεται το σχολείο στο οποίο υπηρετούν και τα χρόνια προϋπηρεσίας τους στην εκπαίδευση και στη θέση του διευθυντή. Στη συνέχεια, το αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο εξετάζει το βαθμό και τους τρόπους ενημέρωσης των διευθυντών για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν για την πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών αυτών με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής. Τέλος, ακολουθούν ερωτήσεις πεντάβαθμης κλίμακας Likert οι οποίες εξετάζουν τις αντιλήψεις των διευθυντών για την αποτελεσματικότητα κάποιων στρατηγικών.

3.3. Δείγμα της έρευνας

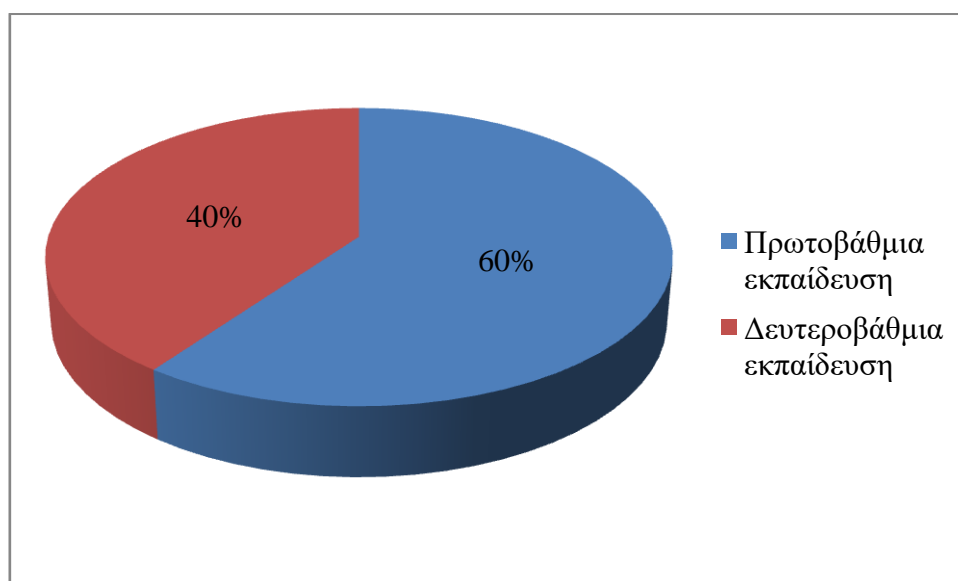
Η ομάδα-στόχος της έρευνας ήταν διευθυντές σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 30 υποκείμενα (15 άνδρες και 15 γυναίκες, βλ. Σχήμα 1) και προέκυψε από δειγματοληψία ευκολίας. Το εύρος των ηλικιών των υποκειμένων του δείγματος είναι 30-61 έτη, με μέση ηλικία τα 49 έτη ($\sigma = 6,51$) (βλ. Πίνακα 1). Οι διευθυντές του δείγματος εργάζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (40%) και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (60%, βλ. Σχήμα 2) και τα σχολεία στα οποία εργάζονται βρίσκονται σε αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές με ποσοστά 55%, 38% και 7% αντίστοιχα (βλ. Σχήμα 3). Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν στους διευθυντές στο εαρινό εξάμηνο 2016-2017. Πριν τη χορήγηση των ερωτηματολογίων οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για την ανωνυμία των ερωτηματολογίων και για τον αποκλειστικά ερευνητικό σκοπό τους.

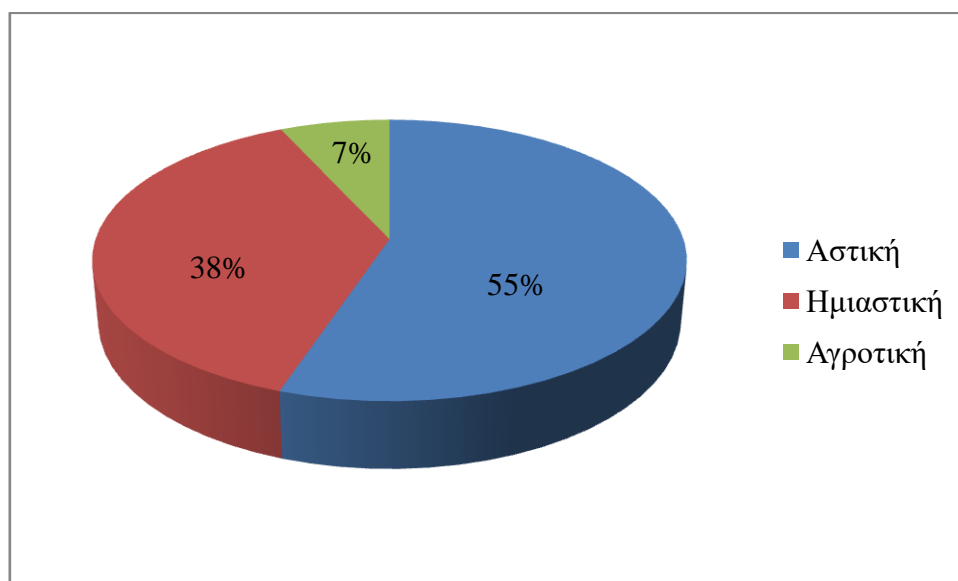
Σχήμα 1: Κατανομή των υποκειμένων του δείγματος, ανά φύλο

Πίνακας 1: Ηλικία, χρόνια προϋπηρεσίας και χρόνια υπηρεσίας στη θέση του διευθυντή των ατόμων του δείγματος

	Μ.Ο.	Τ.Α.	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή
Ηλικία	49,18	6,510	30	61
Χρόνια προϋπηρεσίας	22,17	7,684	12	34
Χρόνια υπηρεσίας στη θέση του διευθυντή	3,90	3,010	1	11

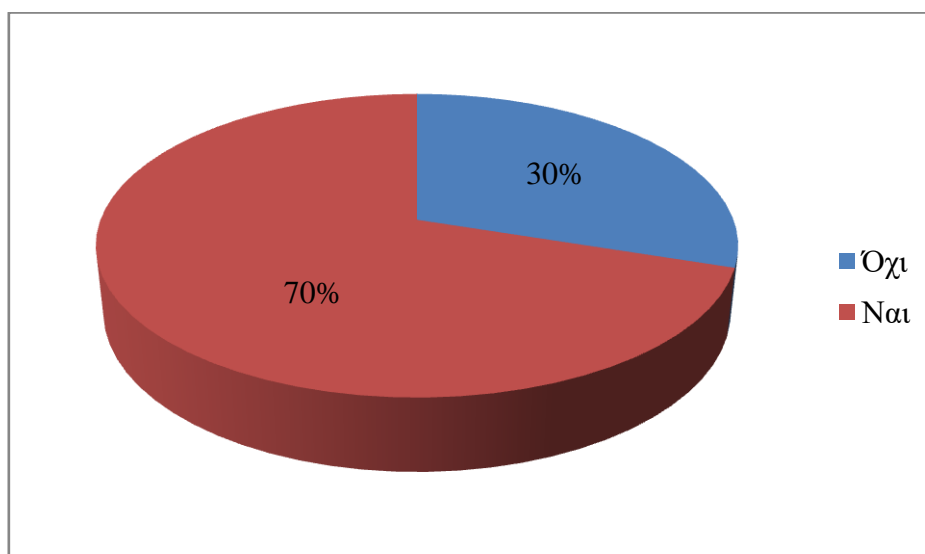
Σχήμα 2: Κατανομή των υποκειμένων του δείγματος ανά βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται

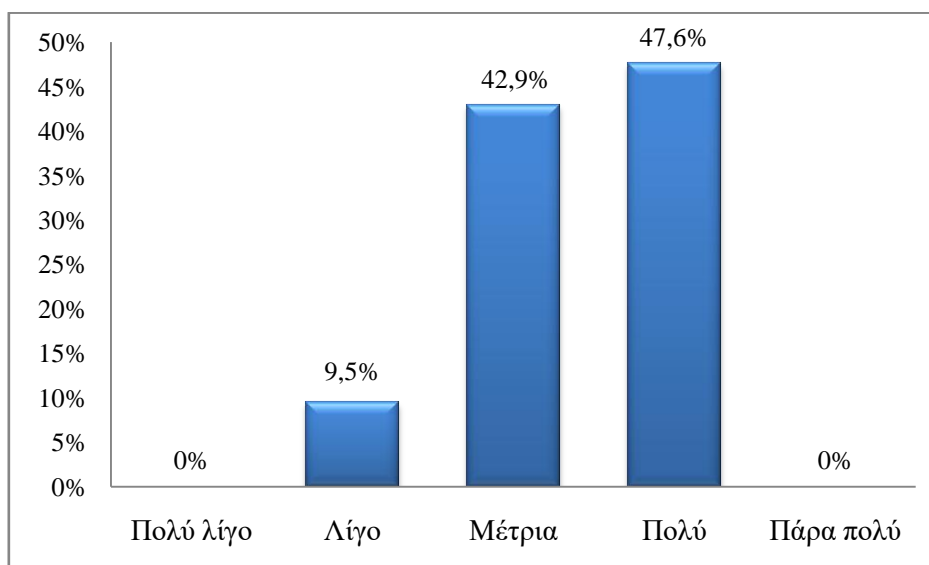
Σχήμα 3: Κατανομή των υποκειμένων του δείγματος ανά περιοχή του σχολείου στο οποίο εργάζονται

4. Αποτελέσματα της έρευνας

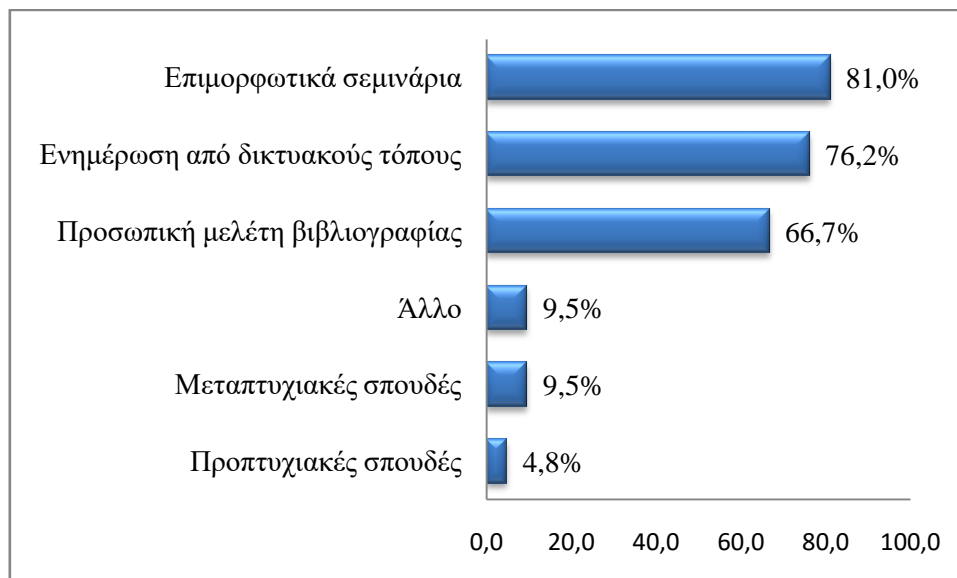
Σε ό,τι αφορά τις απαντήσεις των υποκειμένων σχετικά με το αν έχουν δεχθεί ενημέρωση για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση, το 70% των διευθυντών του δείγματος δηλώνει πως έχει δεχθεί ενημέρωση, ενώ το 30% πως δεν έχει δεχθεί. Από αυτούς που δήλωσαν ότι είναι ενημερωμένοι για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση, το 47,6% των συμμετεχόντων αναφέρουν πως τους φάνηκε πολύ χρήσιμη και το 42,9% πως τους φάνηκε χρήσιμη σε μέτριο βαθμό (βλ. Σχήμα 5). Η ενημέρωση αυτή προέρχεται κυρίως από επιμορφωτικά σεμινάρια (81%), από ενημέρωση μέσω του διαδικτύου (76,2%) και από προσωπική μελέτη σχετικής βιβλιογραφίας (66,7%, βλ. Σχήμα 6).

Σχήμα 4: Κατανομή των υποκειμένων ως προς την ενημέρωσή τους ή μη στην αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης

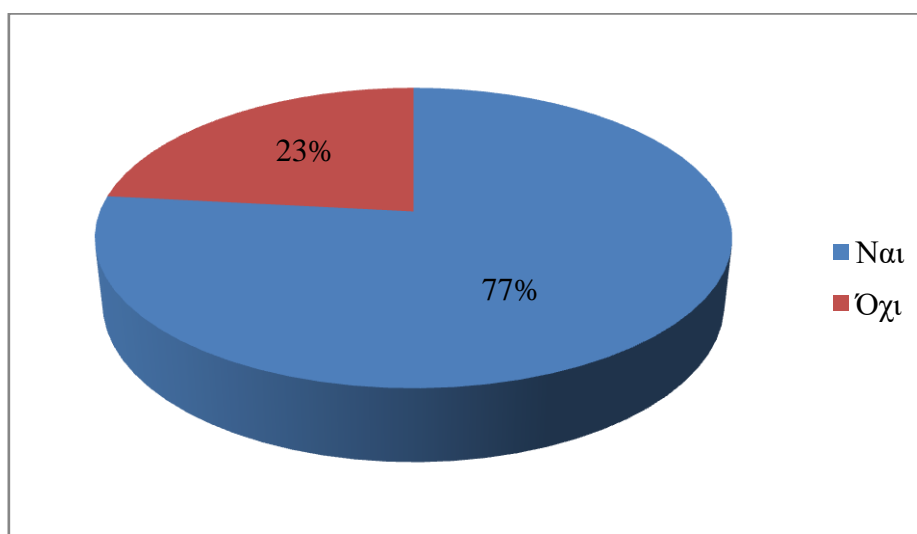

Σχήμα 5: Απαντήσεις των υποκειμένων που έχουν δεχθεί ενημέρωση για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση σχετικά με το βαθμό στον οποίο τους φάνηκε χρήσιμη

Σχήμα 6: Τρόποι ενημέρωσης των διευθυντών για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η πλειοψηφία των διευθυντών του δείγματος (77%) λαμβάνουν μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης των μαθητών του σχολείου στο οποίο εργάζονται, ενώ το 23% των συμμετεχόντων δήλωσε πως δεν λαμβάνει τέτοια μέτρα (βλ. Σχήμα 7). Από αυτούς που απάντησαν θετικά, το 66,7% επιλέγει ως στρατηγική πρόληψης και αντιμετώπισης τη συζήτηση με τους γονείς. Οι απαντήσεις που ακολουθούν με τις υψηλότερες συχνότητες είναι η συζήτηση με τους μαθητές (61,9%), η συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς (52,4%), η διενέργεια προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης στο σχολείο (38,1%) και η συνεργασία με ειδικούς (33,3%). Άλλες απαντήσεις που αναφέρονται από χαμηλότερα ποσοστά είναι η συζήτηση στο σύλλογο (19%), η πραγματοποίηση προγραμμάτων σχολικής επιμόρφωσης (19%) και η παρατήρηση (14,3%, βλ. Σχήμα 8).

Σχήμα 7: Κατανομή των υποκειμένων ως προς τη λήψη ή μη μέτρων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης των μαθητών τους

Σχήμα 8: Στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι διευθυντές για την πρόληψη και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης των μαθητών στο σχολείο τους

Στις ερωτήσεις όπου οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να απαντήσουν σε ποιο βαθμό θεωρούν πως η συνεργασία και η συζήτηση με γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές βοηθά στην πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών, παρατηρήθηκε ότι οι μέσοι όροι είναι υψηλοί, καθώς όλοι οι μέσοι όροι έλαβαν τιμές μεγαλύτερες του 4 στην κλίμακα Likert από το 1 έως το 5. Οι δηλώσεις που έλαβαν τους υψηλότερους μέσους όρους είναι εκείνες που αναφέρουν τη συζήτηση με τους μαθητές ως μέθοδο πρόληψης και αντιμετώπισης της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης (\bar{x} =4,3 και \bar{x} =4,2 αντίστοιχα, βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2: Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων

Ερώτηση	Μ.Ο.	Τ.Α.
Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η συνεργασία με του εκπαιδευτικούς του σχολείου σας βοηθά στην πρόληψη τέτοιων περιστατικών;	4,13	1,042
Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η συνεργασία με του εκπαιδευτικούς του σχολείου σας βοηθά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών;	4,17	0,913

Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των γονέων και η συνεργασία μαζί τους βοηθά στην πρόληψη τέτοιων περιστατικών;	4,13	0,900
Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των γονέων και η συνεργασία μαζί τους βοηθά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών;	4,07	0,944
Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των μαθητών βοηθά στην πρόληψη τέτοιων περιστατικών;	4,30	0,915
Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των μαθητών βοηθά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών;	4,20	0,961

Ο έλεγχος της ύπαρξης συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας κατέληξε σε στατιστικώς ασήμαντα αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, η εξέταση της επίδρασης του φύλου, της βαθμίδας εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται οι διευθυντές, της περιοχής στην οποία βρίσκεται το σχολείο όπου εργάζονται και του τρόπου με τον οποίο έχουν ενημερωθεί για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση στο βαθμό στον οποίο θεωρούν ότι η ενημέρωση των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των γονέων είναι βοηθητική (ερωτήσεις 6-11 του ερωτηματολογίου) έγινε με την ανάλυση διακύμανσης (ANOVA). Ωστόσο, τα αποτελέσματα δεν έδειξαν στατιστικώς σημαντικές επιδράσεις σε καμία από τις παραπάνω μεταβλητές ($p>0,05$).

Η εξέταση της συσχέτισης μεταξύ της ηλικίας, των ετών προϋπηρεσίας στην εκπαίδευση και στη θέση του διευθυντή με το βαθμό στον οποίο θεωρούν ότι η ενημέρωση των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των γονέων είναι βοηθητική (ερωτήσεις 6-11 του ερωτηματολογίου) έγινε με τον υπολογισμό του συντελεστή συσχέτισης του Pearson και έδειξε, επίσης, ότι δεν υπάρχουν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις ($p>0,05$).

Η εξέταση της συσχέτισης της ενημέρωσης ή μη των διευθυντών για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση, καθώς και του τρόπου με τον οποίο οι διευθυντές έχουν ενημερωθεί για την παιδική κακοποίηση και παραμέληση με τις πρακτικές που επιλέγουν να εφαρμόσουν έγινε με την εφαρμογή του ελέγχου χ^2 και τα αποτελέσματα βγήκαν στατιστικώς ασήμαντα ($p>0,05$). Επίσης, στατιστικώς ασήμαντη είναι και η επίδραση της ηλικίας στην επιλογή των πρακτικών πρόληψης και αντιμετώπισης, η οποία ελέγχθηκε με την εφαρμογή ανάλυσης διακύμανσης στα δεδομένα (ANOVA).

5. Συζήτηση των αποτελεσμάτων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των διευθυντών των σχολικών μονάδων σχετικά με την κακοποίηση-παραμέληση των μαθητών, καθώς και οι στρατηγικές αντιμετώπισης που χρησιμοποιούν για την πρόληψη και την αντιμετώπιση

αντίστοιχων περιστατικών. Αρχικά, σε ό,τι αφορά την ενημέρωση των διευθυντών σχετικά με την παιδική κακοποίηση και παραμέληση, ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό των διευθυντών (70%) δηλώνουν πως είναι ενήμεροι σχετικά με το θέμα, αλλά υπάρχει και ένα 30% οι οποίοι δεν είναι ενημερωμένοι. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει πως η επιμόρφωση των διευθυντικών στελεχών της εκπαίδευσης, αλλά και των εκπαιδευτικών γενικότερα, σε θέματα σχετικά με την παιδική κακοποίηση είναι απαραίτητη, δεδομένου ότι το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης υπάρχει ακόμα και στις μέρες μας. Οι πηγές πληροφόρησης των ατόμων του δείγματος σχετικά με την παιδική κακοποίηση και παραμέληση προέρχεται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από επιμορφωτικά σεμινάρια και ενημέρωση από το διαδίκτυο, ενώ η απόκτηση γνώσεων κατά τη διάρκεια των σπουδών επιλέχθηκε ως απάντηση από ένα πολύ μικρό μέρος του δείγματος. Με βάση το εύρημα αυτό, προτείνεται η ένταξη συναφών μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων, διότι η ενημέρωση κατά τη διάρκεια των σπουδών των εκπαιδευτικών είναι μια από τις πιο αποτελεσματικές και αξιόπιστες μεθόδους ενημέρωσης.

Αναφορικά με τα μέτρα που λαμβάνουν οι διευθυντές των σχολικών μονάδων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιστατικών παιδικής παραμέλησης και κακοποίησης, ένα μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών δηλώνει ότι λαμβάνει σχετικά μέτρα, αλλά η ύπαρξη ενός αξιοσημείωτου ποσοστού (23%) που δεν λαμβάνει σχετικά μέτρα εγείρει προβληματισμούς, καθώς η μέριμνα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση αντίστοιχων περιστατικών είναι ένα μείζον ζήτημα για την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών. Η στάση αυτή των διευθυντών είναι πιθανό να οφείλεται σε ελλιπή ενημέρωσή τους σχετικά με το ζήτημα, αν και δεν παρατηρήθηκε κάποια στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ των εν λόγω μεταβλητών στην παρούσα έρευνα.

Οι στρατηγικές που ανέφεραν οι διευθυντές ότι εφαρμόζουν συχνότερα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης είναι η συζήτηση με τους γονείς, η συζήτηση με τους μαθητές, η συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς, η διενέργεια προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης στο σχολείο και η συνεργασία με ειδικούς. Οι στρατηγικές αυτές είναι αναμφισβήτητα αποτελεσματικές (Καστανίδου, 2007), ιδιαίτερα για την πρόληψη των περιστατικών παιδικής κακοποίησης. Ωστόσο, για την αντιμετώπιση της ύπαρξης τέτοιων περιστατικών απαιτούνται περισσότερο δραστικές λύσεις, όπως για παράδειγμα η παραπομπή σε εισαγγελέα (Crosson-Tower, 2003) η οποία δεν αναφέρθηκαν από κανέναν από τους διευθυντές του δείγματος. Αυτό είναι πιθανό να οφείλεται στην άποψη πως η κατάσταση μπορεί να περιπλακεί με την ενδεχόμενη αναφορά των περιστατικών, η οποία δρα ανασταλτικά. Ωστόσο, το θέμα απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση διότι δεν υπάρχουν άλλες μελέτες οι οποίες να εστιάζουν στο ρόλο του διευθυντή στην παιδική κακοποίηση και παραμέληση.

Σχετικά με τις απαντήσεις των διευθυντών του δείγματος ως προς το βαθμό στον οποίο θεωρούν πως η συζήτηση και η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου τους, με τους γονείς των μαθητών και με τους ίδιους τους μαθητές μπορεί να συμβάλλει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιστατικών, οι μέσοι όροι των απαντήσεων δείχνουν

πως οι συμμετέχοντες θεωρούν πως η ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας είναι ιδιαίτερα βοηθητική. Πράγματι, όπως προαναφέρθηκε, η ανάπτυξη ενός θετικού κλίματος στο σχολείο μεταξύ όλων των μελών που εμπλέκονται στη σχολική ζωή – διευθυντές, εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές – συμβάλλει στην αποτροπή της ανάπτυξης τέτοιων περιστατικών στο χώρο του σχολείου, αλλά και στη δημιουργία ενός προστατευτικού πλαισίου για τα παιδιά που βιώνουν τέτοιες καταστάσεις στο σπίτι (Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1998· Crosson-Tower, 2003).

6. Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι πλειοψηφία των διευθυντών δηλώνουν πως είναι ενήμεροι σχετικά με την παιδική κακοποίηση και παραμέληση, αλλά είναι πολλοί και εκείνοι που δεν είναι ενημερωμένοι, γεγονός που αποδεικνύει πως η επιμόρφωση των διευθυντικών στελεχών της εκπαίδευσης, αλλά και των εκπαιδευτικών γενικότερα, σε θέματα σχετικά με την παιδική κακοποίηση θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη. Οι στρατηγικές που ανέφεραν οι διευθυντές ότι εφαρμόζουν συχνότερα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης είναι η συζήτηση με τους γονείς, τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, η διενέργεια προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης στο σχολείο και η συνεργασία με ειδικούς, ενώ κανείς δεν ανέφερε την αναφορά του προβλήματος στις αρμόδιες αρχές. Τα ευρήματα έδειξαν, επίσης, ότι οι συμμετέχοντες υποστηρίζουν την άποψη πως η συζήτηση και η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς και με τους ίδιους τους μαθητές μπορεί να συμβάλλει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιστατικών. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι διευθυντές των σχολικών μονάδων δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και στην επικοινωνία των μελών του σχολείου.

7. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση

Ένας βασικός περιορισμός της έρευνας είναι το μέγεθος του δείγματος το οποίο είναι αρκετά μικρό (N=30) για την πραγματοποίηση στατιστικών αναλύσεων στα δεδομένα, επομένως η γενίκευση των αποτελεσμάτων πρέπει να γίνει με επιφυλάξεις. Επιπλέον, το γεγονός ότι δε βρέθηκε καμία στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μελετώμενων μεταβλητών της έρευνας ήταν μη αναμενόμενο και αποτελεί έναν περιορισμό της έρευνας. Η μη διαπίστωση ύπαρξης συσχετίσεων είναι πιθανό να οφείλεται στο μικρό μέγεθος του δείγματος, αλλά και στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, καθώς, λόγω του ότι η μορφή του ερωτηματολογίου δεν παρείχε τη δυνατότητα για έλεγχο της αξιοπιστίας των δεδομένων, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε το μέγεθος της αξιοπιστίας των απαντήσεων. Επίσης, η ύπαρξη πολύ λίγης βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα προκάλεσε δυσκολίες ως προς την κατασκευή του εργαλείου, επομένως τίθενται θέματα για την εγκυρότητά του.

Παρ’ όλους τους παραπάνω περιορισμούς, τα στοιχεία της παρούσας έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος. Με βάση και αφετηρία τα ευρήματα της συγκεκριμένης μελέτης, προτάσεις για περαιτέρω έρευνα θα μπορούσαν να είναι οι εξής:

1. Η εξέταση των πρακτικών που χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς για την αντιμετώπιση των περιστατικών παιδικής κακοποίησης ή παραμέλησης, ανάλογα με τη φύση του κάθε περιστατικού.
2. Η εξέταση των απόψεων εκπαιδευτικών και γονέων για τα μέτρα που λαμβάνουν οι διευθυντές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης.
3. Διερεύνηση με ποιοτικές μεθόδους έρευνας των απόψεων των διευθυντών για τη στάση που πρέπει να υιοθετούν στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών και των παραγόντων που λειτουργούν ανασταλτικά στη λήψη των κατάλληλων μέτρων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (Επιμ.) (1998). *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.
- Cawson P., Wattam C., Brooker S., Kelly G., *Child maltreatment in the United Kingdom. A study of the prevalence of child abuse and neglect*. London, 2000.
- Crosson-Tower, C. (2003). *The Role of Educators in Preventing and Responding to Child Abuse and Neglect*. U.S. Department of Health and Human Services. Retrieved from <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/educator.pdf>
- Καστανίδου Σοφία (2007). Μια προσέγγιση της κακοποίησης και της παραμέλησης των παιδιών στην Ελλάδα, Λάρισα.
- Νικολαΐδης, Γ. (2013). Η κακοποίηση-παραμέληση των παιδιών ως πεδίο συνάρθρωσης επιστημονικών θεωριών και πρακτικών τεχνικών. Στο: Α. Κουμούλα & Κ. Σκλάβου (Επιμ.), *Κακοποίηση: Όταν τα παιδικά όνειρα γίνονται εφιάλτες* (σσ. 37-59). Αθήνα: Σταφυλιά.
- Ράρρα Α., Πλατή Π., Κουρκούτα Λ. (2013) Το σχολείο στην πρόληψη της παιδικής κακοποίησης, 4^ο πανελλήνιο νοσηλευτικό συνέδριο ΕΣΝΕ, Αθήνα.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005) *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και των παιδιών*. Αθήνα: Τζιόλα.
- World Health Organization (2002), *World report on violence and health*, http://whqlibdoc.who.int/publications/2002/9241545615_eng.pdf
- WHO (2008) Πρόληψη παιδικής κακοποίησης: Οδηγός δράσης και τεκμηρίωσης. Επιμ. Μτρφ. Ο. Γιωτάκος, Μτρφ. Ο. Γιωτάκος, Ε. Παπαδομαρκάκη, Ι. Παπακίτσου, Α. Σαμπαζιώτης, Κ. Τσιλιάκου. Αθήνα: Πιτσιλίδης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

ΦΥΛΟ: Άνδρας Γυναίκα

ΗΛΙΚΙΑ: _____

ΣΕ ΤΙ ΣΧΟΛΕΙΟ ΥΠΗΡΕΤΕΙΤΕ: Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: _____

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑΣ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ: _____

ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ: Αστική Ημιαστική Αγροτική

1. Έχετε δεχθεί ενημέρωση στην αντιμετώπιση παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης;

Ναι Όχι

2. Αν ΝΑΙ, πόσο σας βοήθησε στην αντιμετώπιση αντίστοιχων προβλημάτων;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

3. Αν ΝΑΙ, η ενημέρωσή σας σχετικά με την παιδική κακοποίηση και παραμέληση πηγάζει από (επιλέξτε όσα ισχύουν)

Προπτυχιακές σπουδές	☐
Μεταπτυχιακές σπουδές	☐
Επιμορφωτικά σεμινάρια	☐
Προσωπική μελέτη βιβλιογραφίας	☐
Ενημέρωση από διαδικτυακούς τόπους	☐
Άλλο	☐

Αναφέρατε:

4. Λαμβάνετε μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης περιστατικών κακοποίησης ή παραμέλησης των μαθητών σας;

Ναι Όχι

5. Αν ΝΑΙ, ποιά μέτρα είναι αυτά;

.....
.....
.....

6. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η συνεργασία με του εκπαιδευτικούς του σχολείου σας βοηθά στην πρόληψη τέτοιων περιστατικών;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

7. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου σας βοηθά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

8. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των γονέων και η συνεργασία μαζί τους βοηθά στην πρόληψη τέτοιων περιστατικών;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

9. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των γονέων και η συνεργασία μαζί τους βοηθά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

10. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των μαθητών βοηθά στην πρόληψη τέτοιων περιστατικών;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

11. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η ενημέρωση των μαθητών βοηθά στην αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών;

Πολύ λίγο Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ